

ROZSUDOK SÚDNEHO DVORA (veľká komora)

z 5. decembra 2006^{*}

V spojených veciach C-94/04 a C-202/04,

ktorých predmetom sú návrhy na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 234 ES, podané rozhodnutiami Corte d'appello di Torino (Taliansko) a Tribunale di Roma (Taliansko) zo 4. februára a 5. mája 2004 na jednej strane a 7. apríla 2004 na druhej strane a doručené Súdnemu dvoru 25. februára a 18. mája 2004, ako aj 6. mája 2004, ktoré súvisia s konaniami:

Federico Cipolla (C-94/04)

proti

Rosaria Portolese, vyd. Fazari

a

Stefano Macrino,

Claudia Capodarte (C-202/04)

proti

Roberto Meloni,

^{*} Jazyk konania: taliančina.

SÚDNY DVOR (veľká komora),

v zložení: predseda V. Skouris, predsedovia komôr P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, R. Schintgen, J. Klučka, sudcovia J. Malenovský, U. Lõhmus (spravodajca) a E. Levits,

generálny advokát: M. Poiares Maduro,
tajomník: L. Hewlett, hlavná referentka,

so zreteľom na písomnú časť konania a po pojednávaní z 25. októbra 2005,

so zreteľom na pripomienky, ktoré predložili:

— F. Cipolla, v zastúpení: G. Cipolla, avvocatessa,

— R. Meloni, v zastúpení: S. Sabbatini, D. Condello, G. Scassellati Sforzolini a G. Rizza, avvocati,

— talianska vláda, v zastúpení: I. M. Braguglia, splnomocnený zástupca, za právnej pomoci: P. Gentili, avvocato dello Stato,

- nemecká vláda, v zastúpení: A. Dittrich, C.-D. Quassowski a M. Lumma, splnomocnení zástupcovia,
- rakúska vláda, v zastúpení: E. Riedl, splnomocnený zástupca,
- Komisia Európskych spoločností, v zastúpení: E. Traversa, R. Wainwright a F. Amato, ako aj K. Mojzesowicz, splnomocnení zástupcovia,

po vypočutí návrhov generálneho advokáta na pojednávaní 1. februára 2006,

vyhlásil tento

Rozsudok

- ¹ Návrhy na začatie prejudiciálneho konania sa týkajú výkladu článkov 10 ES, 49 ES, 81 ES a 82 ES.
- ² Tieto návrhy boli predložené v rámci sporu medzi dvomi advokátmi a ich klientmi z dôvodu vymáhania odmien.

Právny rámec

- 3 Podľa kráľovského zákonného dekrétu č. 1578 z 27. novembra 1933 (GURI č. 281 z 5. decembra 1933), prevedeného do zákona č. 36 z 22. januára 1934 (GURI č. 24 z 30. januára 1934), v znení neskorších predpisov (ďalej len „kráľovský zákonný dekrét“), Consiglio nazionale forense (Národná rada advokátskej komory, ďalej len „NRAK“), zriadená pri ministrovi spravodlivosti, je zložená z advokátov zvolených ich kolegami v počte jeden zvolený za každý obvod odvolacieho súdu.

- 4 Článok 57 kráľovského zákonného dekrétu stanovuje, že kritériá slúžiace na určenie odmien a náhrad advokátov a „procuratori“ v občianskoprávnej, trestnoprávnej a mimosúdnej oblasti sú stanovené každé dva roky rozhodnutím NRAK. Po tom, čo bol sadzobník odmien advokátov (ďalej len „sadzobník“) predmetom porady NRAK, musí ho podľa talianskej právnej úpravy schváliť minister spravodlivosti po vydaní stanoviska Comitato interministeriale dei prezzi (Medzirezortný výbor pre ceny, ďalej len „MVC“) a po konzultácii s Consiglio di Stato (Štátna rada).

- 5 Podľa článku 58 kráľovského zákonného dekrétu sú tieto kritériá stanovené vzhľadom na hodnotu sporov a stupeň orgánu, ktorý koná vo veci a v trestných konaniach, aj vzhľadom na ich dĺžku. Sadzobník stanovuje pre každý úkon alebo sériu úkonov maximálnu hranicu a minimálnu hranicu výšky odmien.

- 6 Článok 60 kráľovského zákonného dekrétu stanovuje, že vyčíslenie odmien na základe týchto kritérií vykonáva súdny orgán s prihliadnutím na zložitosť a počet riešených otázok. Tento výpočet sa musí pohybovať v rámci vopred stanovenej maximálnej a minimálnej hranice. V prípadoch výnimočnej dôležitosti, vzhľadom na

osobitný charakter sporov a ak to skutočná hodnota poskytovanej služby odôvodňuje, môže súd prekročiť maximálnu hranicu stanovenú sadzobníkom. V opačnom prípade, ak vec nie je zložitá, môže stanoviť odmeny nižšie ako minimálna hranica. V oboch prípadoch musí byť rozhodnutie súdu odôvodnené.

- 7 Podľa článku 2233 talianskeho Občianskeho zákonníka odmenu podľa zmluvy o poskytovaní služieb, ak nie je dohodnutá účastníkmi zmluvy a nemožno ju stanoviť podľa platných sadzobníkov a zvyklostí, všeobecne stanovuje súd po vypočítaní stanoviska profesijného združenia, ktorého je poskytovateľ služieb členom. Pokiaľ však ide o advokátske povolanie, článok 24 zákona č. 794 z 13. júna 1942 (GURI č. 172 z 23. júla 1942) stanovuje, že sa nemožno odchýliť od minimálnych odmien stanovených sadzobníkom za služby advokáta pod hrozbou neplatnosti akejkoľvek odchylnej dohody. Podľa judikatúry Corte suprema di cassazione (Kasačný súd) sa toto pravidlo uplatňuje aj na mimosúdne úkony advokátov.
- 8 Sadzobník vo veci C-202/04 bol stanovený rozhodnutím NRAK z 12. júna 1993, zmeneným 29. septembra 1994, a bol schválený vyhláškou ministerstva č. 585 z 5. októbra 1994 (GURI č. 247 z 21. októbra 1994). Článok 2 tejto vyhlášky stanovuje, že „zvýšenie upravené v sadzobníkoch v prílohe sa použije vo výške 50 % od 1. októbra 1994 a zostávajúcich 50 % od 1. apríla 1995“. Toto zvýšenie rozvrhnuté v časovom období vychádza z pripomienok MVC s tým, že tento výbor prihliadal najmä na zvýšenie inflácie. Minister spravodlivosti sa ešte pred schválením sadzobníka opäť poradil s NRAK, ktorá na svojom zasadnutí 29. septembra 1994 schválila návrh odložiť nadobudnutie účinnosti sadzobníka.
- 9 Sadzobník sa vzťahuje na tri kategórie odmien, a to odmeny, poplatky a náhrady za súdne úkony v občianskoprávnej a správnej oblasti, odmeny za súdne úkony v trestnoprávnej oblasti a odmeny a náhrady za mimosúdne úkony.

Spory vo veci samej a prejudiciálne otázky*Vec C-94/04*

- 10 Pani Portolese, vyd. Fazari, a dvaja ďalší vlastníci príľahlých pozemkov v obci Moncalieri sa obrátili na advokáta Cipollu v úmysle začať konanie proti tejto obci, aby získali náhradu za naliehavé zabratie týchto pozemkov nariadené jediným rozhodnutím starostu obce Moncalieri bez toho, aby došlo k vyvlastneniu. Pán Cipolla spísal tri oddelené výzvy na zaplatenie a do registra Tribunale di Torino podal tri návrhy na začatie konania proti uvedenej obci.
- 11 Následne bol spor urovnaný vďaka dohode, ku ktorej došlo na priamy podnet jedného z dotknutých vlastníkov, avšak bez zásahu pána Cipollu.
- 12 Tento advokát, ktorý pred spísaním a doručením troch výziev na zaplatenie dostal sumu 1 850 000 ITL od každej z troch žalobkýň vo veci samej, zjavne z dôvodu zaplatenia vopred za odborné služby, vystavil pani Portolese účet v celkovej výške 4 125 000 ITL, pokrývajúci jeho odmeny a rôzne náklady. Pani Portolese odmietla zaplatiť túto sumu. Tribunale di Torino, na ktorý bola podaná žaloba vyplývajúca z tohto sporu, rozsudkom z 12. júna 2003 potvrdil správnosť zaplatenia sumy 1 850 000 ITL a zamietol žalobu pána Cipollu týkajúcu sa zaplatenia sumy 4 125 000 ITL. Pán Cipolla podal odvolanie proti tomuto rozsudku na Corte d'appello di Torino a osobitne sa domáhal uplatnenia sadzobníka.
- 13 Z rozhodnutia vnútroštátneho súdu vyplýva, že v rámci sporu, ktorý pred ním prebieha, vzniká otázka, či za predpokladu, že sa preukáže existencia dohody medzi účastníkmi o paušálnej odmene advokáta, by takáto údajná dohoda o paušálnej sume

1 850 000 ITL bola napriek talianskej právnej úprave považovaná za platnú, keďže jej nahradenie z úradnej povinnosti vyčíslením odmeny advokáta na základe sadzobníka nie je v súlade s pravidlami Spoločenstva v oblasti hospodárskej súťaže.

- 14 Vnútroštátny súd tvrdí, že v prípade, ak by odborník, ktorý nesídlí v Taliansku, poskytoval právne služby príjemcovi usadenému v tomto členskom štáte a zmluva, ktorá sa na ne vzťahuje, by podliehala talianskemu zákonu, poskytovanie právnych služieb by podliehalo absolútnemu zákazu odchýliť sa od súm odmien stanovených sadzobníkom. V takom prípade by tiež bolo potrebné uplatniť povinnú minimálnu výšku. Uvedený zákaz by mal za následok prekážku vstupu ostatných advokátov na taliansky trh služieb.
- 15 Za týchto okolností Corte d'appello di Torino rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

- „1. Uplatní sa zásada hospodárskej súťaže práva Spoločenstva uvedená v článkoch 10 ES, 81 ES a 82 ES aj na ponuku právnych služieb?
2. Zahŕňa v sebe táto zásada možnosť dohodnúť medzi účastníkmi zmluvy odmenu advokáta so záväzným účinkom?
3. V každom prípade, je táto zásada prekážkou absolútneho zákazu odchýliť sa od odmien advokátov?

4. Uplatní sa zásada slobodného poskytovania služieb uvedená v článkoch 10 ES a 49 ES aj na ponuku právnych služieb?
5. V prípade kladnej odpovede je táto zásada zlučiteľná so zásadou absolútneho zákazu odchýliť sa od odmien advokátov?“

Vec C-202/04

- 16 Na základe stanoviska advokátskej komory a podľa sadzobníka advokát Meloni žiadal a domohol sa proti pani Capodarte a pánovi Macrinovi vydania platobného rozkazu súdu na zaplatenie odmien za niektoré mimosúdne úkony, ktoré vykonal v ich prospech, týkajúce sa oblasti autorských práv, a ktoré spočívali najmä v ústne vyjadrených stanoviskách a zásielkach zaslaných advokátovi druhej strany.
- 17 Pani Capodarte a pán Macrino podali odpor proti tomuto rozkazu na Tribunale di Roma a zvlášť poukázali na neprimeranosť odmien požadovaných pánom Melonim vzhľadom na dôležitosť prejednávanej veci a služieb, ktoré skutočne vykonal.
- 18 Na účely stanovenia výšky odmien pre pána Meloniho za tieto služby sa Tribunale di Roma domnieva, že musí posúdiť, či je sadzobník, tak ako sa uplatňuje na advokátov v mimosúdnej oblasti, zlučiteľný s pravidlami Zmluvy ES, najmä vzhľadom na skutočnosť, že zainteresované strany sa nemuseli obrátiť na advokáta, aby im boli poskytnuté služby mimosúdneho poradenstva v predmetnej veci.

- 19 V dôsledku toho Tribunale di Roma rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Odporujú články 5 a 85 Zmluvy ES (teraz články 10 ES a 81 ES) tomu, aby členský štát prijal zákonné alebo vykonávacie predpisy, ktoré na základe návrhu vypracovaného advokátskou komorou stanovujú minimálne a maximálne tarifné odmeny pre členov komory za služby, ktorých predmetom sú (tzv. „mimosúdne“) činnosti, ktorých výkon nie je vyhradený členom komory a ktoré môže vykonávať ktokoľvek?“

- 20 Vzhľadom na súvislosť týchto dvoch vecí treba v súlade s článkom 43 rokovacieho poriadku v súčinnosti s článkom 103 uvedeného poriadku spojiť tieto veci na spoločné konanie na účely vyhlásenia rozsudku.

O prejudiciálnych otázkach

O prípustnosti

Vec C-94/04

— Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

- 21 Podľa pána Cipollu sú otázky predložené vnútroštátnym súdom neprípustné preto, lebo na jednej strane nie sú podstatné pre rozhodnutie sporu vo veci samej a na druhej strane sú hypotetické.

- 22 Čo sa týka prvej námietky neprípustnosti, pán Cipolla tvrdí, že uplatniteľné vnútroštátne právo nevyžaduje od vnútroštátneho súdu, aby posúdil existenciu alebo prípustnosť dohody medzi advokátom a jeho klientkou, v rozpore s tým, čo je uvedené v rozhodnutí vnútroštátneho súdu. Neexistencia dohody medzi týmito stranami, ako aj posúdenie tejto sumy zaplatenej klientkou ako „záloha“ za služby, za ktoré má byť poskytnutá odmena, majú právne účinky právoplatne rozhodnutej veci, pretože neboli napadnuté odvolaním.
- 23 Pokiaľ ide o druhú námietku neprípustnosti, pán Cipolla tvrdí, že platnosť dohody uzavretej medzi advokátom a jeho klientkou by bola súca na preskúmanie iba vtedy, ak by sa preukázalo, že takáto dohoda existuje. O taký prípad však v predmetnej veci nejde. Otázky, ktoré predložil Corte d'appello di Torino, možno prirovnať k žiadosti o poradné stanovisko.
- 24 Nemecká vláda sa domnieva, že vzhľadom na to, že faktická situácia vo veci samej neobsahuje cudzí prvok, článok 49 ES nie je uplatniteľný. Komisia Európskych spoločenstiev, ktorá sa opiera o nedávnu judikatúru Súdneho dvora, sa domnieva, že návrh na začatie prejudiciálneho konania v časti, v ktorej sa týka výkladu článku 49 ES, je prípustný.

— Odpoveď Súdneho dvora

- 25 Pokiaľ ide o námietky neprípustnosti vznesené pánom Cipollom, treba pripomenúť, že pri otázkach týkajúcich sa výkladu práva Spoločenstva položených vnútroštátnym súdom v rámci právnej úpravy a skutkových okolností, ktoré tento vymedzí na svoju vlastnú zodpovednosť a ktorých presnosť neprináleží preverovať Súdnemu dvoru, platí prezumpcia relevantnosti (pozri rozsudok z 15. mája 2003, Salzmann, C-300/01, Zb. s. I-4899, body 29 a 31). Odmietnutie návrhu podaného vnútroštátnym súdom je možné len vtedy, ak je zjavné, že požadovaný výklad práva Spoločenstva nemá žiadnu súvislosť s existenciou alebo predmetom sporu vo veci

samej, pokiaľ ide o hypotetický problém alebo ak Súdny dvor nedisponuje skutkovými ani právnymi okolnosťami potrebnými na užitočnú odpoveď na otázky, ktoré sa mu položili (pozri najmä rozsudky z 13. marca 2001, *PreussenElektra*, C-379/98, Zb. s. I-2099, bod 39, a z 15. júna 2006, *Acereda Herrera*, C-466/04, Zb. s. I-5341, bod 48).

- 26 Táto prezumpcia relevantnosti nemôže byť vyvrátená iba okolnosťou, že jeden z účastníkov konania vo veci samej popiera určité skutočnosti, ako je uvedené v bode 22 tohto rozsudku, ktorých presnosť neprináleží preverovať Súdnemu dvoru a od ktorých závisí vymedzenie predmetu tohto sporu.
- 27 Treba teda ďalej skúmať, či sa spor vo veci samej, ako to vyplýva z rozhodnutia vnútroštátneho súdu, týka otázky, či dohoda uzavretá medzi klientkou a jej advokátom o paušálnej odmene pre tohto advokáta existuje a musí sa považovať za platnú preto, lebo jej nahradenie z úradnej povinnosti vyčíslením odmeny advokáta na základe platného sadzovníka v dotknutom členskom štáte nie je v súlade s pravidlami Spoločenstva v oblasti hospodárskej súťaže.
- 28 V tejto súvislosti treba konštatovať, že nie je zjavné, že by výklad pravidiel Spoločenstva, o ktorý žiada vnútroštátny súd, nemal súvis s existenciou alebo predmetom konania vo veci samej a že by otázky týkajúce sa výkladu týchto pravidiel boli hypotetické.
- 29 Aj keby nebola existencia dohody vo veci samej preukázaná, nemožno vylúčiť, že výklad práva Spoločenstva žiadaný vnútroštátnym súdom, ktorý mu môže umožniť posúdenie zlučiteľnosti sadzovníka vzhľadom na pravidlá hospodárskej súťaže stanovené Zmluvou, bude pre tento súd potrebný v súvislosti s rozhodovaním sporu, o ktorom koná. Ten sa však vzťahuje predovšetkým na vyčíslenie odmien advokáta,

ktoré, ako je naznačené v bode 6 tohto rozsudku, vykonáva súdny orgán, a to — okrem výnimiek — v rámci maximálnej a minimálnej hranice vopred stanovenej ministrom spravodlivosti.

³⁰ Napokon, pokiaľ ide konkrétnejšie o otázky výkladu článku 49 ES, hoci je nepochybné, že všetky rozhodné okolnosti sporu vo veci samej sa odohrali v jedinom členskom štáte, odpoveď môže byť pre vnútroštátny súd v každom prípade užitočná, najmä ak mu jeho vnútroštátne právo v takom konaní, akým je konanie vo veci samej, ukladá, aby talianskemu štátnemu príslušníkovi umožnil požívanie tých istých práv, aké v rovnakej situácii požíva štátny príslušník iného členského štátu ako Talianska republika na základe práva Spoločenstva (pozri najmä rozsudok z 30. marca 2006, *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, C-451/03, Zb. s. I-2941, bod 29).

³¹ Preto je potrebné preskúmať, či ustanovenia Zmluvy o slobodnom poskytovaní služieb, ktorých výklad žiada uvedený súd, bránia uplatneniu vnútroštátnej právnej úpravy vo veci samej v takom rozsahu, v akom by sa uplatnil na osoby s pobytom v inom členskom štáte ako Talianska republika.

³² Vzhľadom na uvedené treba konštatovať, že návrh na začatie prejudiciálneho konania je prípustný.

Vec C-202/04

— Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

- 33 Pán Meloni sa dovoľáva neprípustnosti otázky predloženej Tribunale di Roma z dôvodu, že niet nijakej spojitosti medzi touto otázkou a rozhodnutím v spore, o ktorom koná, keďže jeho predmetom je uplatnenie sadzobníka na poskytovanie mimosúdnych služieb vykonávaných advokátom zapísaným v komore.
- 34 Okrem toho vnútroštátny súd neuviedol konkrétne dôvody, ktoré ho viedli k predloženiu otázok týkajúcich sa výkladu práva Spoločenstva.
- 35 Talianska vláda tvrdí, že ak účastníci konania nestanovili odmeny zmluvou a klient popiera odmeny jednostranne fakturované odborníkom, je, ako vo veci samej, podľa talianskeho práva úlohou súdu konajúceho v tomto spore slobodne ich stanoviť. Otázka zlučiteľnosti sadzobníka na poskytovanie mimosúdnych služieb advokátov s článkami 10 ES a 81 ES je preto na účely rozhodnutia sporu vo veci samej nepodstatná.
- 36 Táto vláda rovnako popiera relevantnosť otázky predloženej vnútroštátnym súdom vzhľadom na skutočnosť, že vo veci samej ani pri vypracovávaní sadzobníka nejde o žiadny protisúťažný postup z dôvodu správania sa subjektov.

— Odpoveď Súdneho dvora

37 Pokiaľ ide o prvú námietku neprípustnosti vznesenú pánom Melonim, treba pripomenúť, že spor sa vzťahoval na uplatnenie sadzobníka na poskytovanie mimosúdnych služieb vykonávaných advokátom zapísaným v komore. Položenou otázkou sa vnútroštátny súd pýta, či pravidlá hospodárskej súťaže odporujú takémuto uplatneniu, keďže ten istý sadzobník nemožno použiť na poskytovanie mimosúdnych služieb vykonávaných osobou nezapísanou v advokátskej komore. Za týchto podmienok nemôže byť prezumpcia relevantnosti otázok týkajúcich sa výkladu práva Spoločenstva predložených vnútroštátnym súdom vyvrátená.

38 Čo sa týka námietky neprípustnosti založenej na skutočnosti, že vnútroštátny súd neuviedol konkrétne dôvody, ktoré ho viedli k predloženiu otázok týkajúcich sa výkladu práva Spoločenstva, tá už nemôže uspieť. Podľa judikatúry Súdneho dvora je nevyhnutné, aby vnútroštátny súd v minimálnej miere objasnil dôvody výberu ustanovení práva Spoločenstva, ktorých výklad žiada, ako aj súvislosť, ktorá existuje medzi týmito ustanoveniami a vnútroštátnou právnou úpravou uplatniteľnou na spor (pozri najmä uznesenie z 28. júna 2000, *Laguillaumie*, C-116/00, Zb. s. I-4979, bod 16). Rozhodnutie vnútroštátneho súdu však dostatočne spĺňa túto požiadavku, ako to uviedol aj generálny advokát v bode 24 svojich návrhov.

39 Čo sa týka prvej námietky neprípustnosti vznesenej talianskou vládou, treba uviesť, že vnútroštátny súd vychádza z predpokladu, že v rámci sporu, o ktorom koná, musí podľa talianskeho práva stanoviť odmeny advokáta vzhľadom na sadzobník uplatniteľný na advokátov v mimosúdnej oblasti.

- 40 Tak, ako je to pripomenuté v bode 25 tohto rozsudku, úlohou Súdneho dvora je preskúmať presnosť skutkového a právneho rámca stanoveného vnútroštátnym súdom, do ktorého sa začleňujú otázky týkajúce sa výkladu práva Spoločenstva, ktoré tento súd predkladá Súdnemu dvoru.
- 41 Za týchto podmienok nebola prezumpcia relevantnosti, ktorá sa viaže na otázku predloženú Súdnemu dvoru, vyvrátená.
- 42 Pokiaľ ide o druhú námietku neprípustnosti vznesenú talianskou vládou, je dôležité pripomenúť, ako bolo uvedené v bode 37 tohto rozsudku, že vnútroštátny súd sa svojou otázkou pýta, či pravidlá hospodárskej súťaže stanovené Zmluvou odporujú uplatneniu sadzobníka v spore, o ktorom koná. Otázka, či došlo k protisúťažnému postupu vo veci samej, vyplýva zo samotného predmetu otázky predloženej vnútroštátnym súdom a nemôže byť v danom prípade považovaná za irelevantnú.
- 43 Z toho vyplýva, že návrh na začatie prejudiciálneho konania Tribunale di Roma je prípustný.

O veci samej

O troch prvých otázkach predložených vo veci C-94/04 a otázke predloženej vo veci C-202/04

- 44 Týmito otázkami, ktorými sa treba zaoberať spoločne podľa nového formulovania berúceho do úvahy relevantné prvky oboch vecí, a najmä skutočnosť, že v rámci

sporov vo veci samej sú predmetom konania minimálne odmeny, sa vnútroštátne súdy v podstate pýtajú, či články 10 ES, 81 ES a 82 ES bránia členskému štátu prijať právny predpis, ktorý na základe návrhu vypracovaného advokátskou komorou, ako je NRAK, schvaľuje sadzobník stanovujúci minimálnu hranicu odmien pre členov advokátskej profesie, sadzobník, od ktorého sa v zásade nemožno odchýliť, pokiaľ ide o služby vyhradené jej členom, ako aj o poskytovanie mimosúdnych služieb, ktoré tiež môže vykonávať každý hospodársky subjekt nepodliehajúci tomuto sadzobníku.

⁴⁵ Na úvod treba uviesť, že sadzobník s pôsobnosťou pre celé územie jedného členského štátu je spôsobilý ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi v zmysle článkov 81 ods. 1 ES a 82 ES (pozri v tomto zmysle rozsudky zo 17. októbra 1972, *Vereeniging van Cementhandelaren/Commission*, 8/72, Zb. s. 977, bod 29; z 10. decembra 1991, *Merci convenzionali porto di Genova*, C-179/90, Zb. s. I-5889, body 14 a 15, ako aj z 19. februára 2002, *Arduino*, C-35/99, Zb. s. I-1529, bod 33).

⁴⁶ Podľa ustálenej judikatúry, hoci je pravda, že články 81 ES a 82 ES sa samy osebe týkajú iba správania podnikov a nie zákonov alebo iných právnych predpisov členských štátov, nič to nemení na skutočnosti, že tieto články v spojení s článkom 10 ES zavádzajúcim povinnosť spolupráce ukladajú členským štátom, aby neprijímali alebo nezachovávali v účinnosti opatrenia, a to ani vo forme zákonov alebo iných právnych predpisov, spôsobilé zmať potrebný účinok pravidiel hospodárskej súťaže, ktoré sa uplatňujú na podniky (pozri najmä uznesenie zo 17. februára 2005, *Mauri*, C-250/03, Zb. s. I-1267, bod 29, a citovanú judikatúru).

⁴⁷ Ako už Súdny dvor rozhodol, k porušeniu článkov 10 ES a 81 ES dôjde najmä vtedy, ak členský štát nariadi alebo zvýhodní uzatváranie kartelových dohôd v rozpore s článkom 81 ES, alebo posilní účinky takýchto dohôd, alebo zbaví svoju vlastnú

právnú úpravu jej štátneho charakteru tým, že prenesie zodpovednosť za prijatie rozhodnutí zasahujúcich do oblasti hospodárstva na súkromné subjekty (uznesenie Mauri, už citované, bod 30 a citovaná judikatúra).

48 V tejto súvislosti skutočnosť, že jeden členský štát nariadi profesijnej organizácii zloženej z advokátov, ako je NRAK, vypracovať návrh sadzobníka odmien, sa za okolností v prejednávanych veciach nejaví tak, že členský štát odňal prijatému sadzobníku jeho štátny charakter tým, že preniesol na advokátov zodpovednosť prijať rozhodnutia v tejto oblasti.

49 Aj keď vnútroštátna právna úprava vo veci samej neobsahuje procesné podmienky ani základné ustanovenia spôsobilé s primeranou pravdepodobnosťou zabezpečiť, že NRAK sa bude správať pri vypracovaní návrhu sadzobníka ako oddelený vykonávateľ verejnej moci vo všeobecnom záujme, nezdá sa, že by sa taliansky štát vzdal výkonu svojej rozhodovacej právomoci v poslednom stupni alebo kontroly zavedenia tohto sadzobníka (pozri rozsudok Arduino, už citovaný, body 39 a 40).

50 Na jednej strane je NRAK poverená iba vypracovaním návrhu sadzobníka, ktorý ako taký nie je záväzný. V prípade, ak nie je schválený ministrom spravodlivosti, nenadobudne tento návrh sadzobníka účinnosť a účinným zostane pôvodný, už schválený sadzobník. Z toho dôvodu má tento minister právomoc zmeniť návrh predložený NRAK. Okrem toho ministrom pomáhajú dva verejné orgány, a to Štátna rada a MVC, od ktorých musí získať stanovisko pred každým schválením sadzobníka (pozri rozsudok Arduino, už citovaný, bod 41).

- 51 Na druhej strane článok 60 kráľovského zákonného dekrétu stanovuje, že vyčíslenie odmien vykonáva súdny orgán na základe kritérií uvedených v článku 57 tohto kráľovského zákonného dekrétu s prihliadnutím na zložitosť a počet riešených otázok. Navyše za určitých výnimočných okolností sa súd môže riadne odôvodneným rozhodnutím odchýliť od minimálnej hranice stanovenej podľa článku 58 tohto kráľovského zákonného dekrétu (pozri v tomto zmysle rozsudok Arduino, už citovaný, bod 42).
- 52 Za týchto podmienok sa nemožno domnievať, že taliansky štát sa vzdal výkonu právomoci tým, že preniesol zodpovednosť za prijatie rozhodnutí zasahujúcich do ekonomickej oblasti na súkromné subjekty, čo by malo za následok odňatie štátneho charakteru právnej úprave vo veci samej (pozri rozsudok Arduino, už citovaný, bod 43, a uznesenie Mauri, už citované, bod 36).
- 53 Z dôvodov vysvetlených v bodoch 50 a 51 tohto rozsudku nemožno tomuto štátu vytýkať, že prostredníctvom NRAK nariadil alebo zvýhodnil uzatvorenie dohôd obmedzujúcich súťaž v rozpore s článkom 81 ES, alebo že posilnil účinky takýchto dohôd, alebo že nariadil alebo zvýhodnil zneužitie dominantného postavenia v rozpore s článkom 82 ES, alebo posilnil účinky takéhoto zneužitia (pozri v tomto zmysle rozsudok Arduino, už citovaný, bod 43, a uznesenie Mauri, už citované, bod 37).
- 54 Na prvé tri otázky predložené vo veci C-94/04 a na otázku predloženú vo veci C-202/04 je preto potrebné odpovedať tak, že články 10 ES, 81 ES a 82 ES neodporujú tomu, aby členský štát prijal právny predpis, ktorý na základe návrhu vypracovaného advokátskou komorou, akou je NRAK, schválí sadzobník stanovujúci minimálnu hranicu odmien členov advokátskej profesie, sadzobník, od ktorého sa v zásade nemožno odchýliť, pokiaľ ide tak o služby vyhradené jej členom, ako aj o poskytovanie mimosúdnych služieb, ktoré môže rovnako vykonávať iný hospodársky subjekt nepodliehajúci tomuto sadzobníku.

O štvrtej a piatej otázke predloženej v rámci veci C-94/04

- 55 Týmito dvoma otázkami sa Corte d'appello di Torino v podstate pýta, či článok 49 ES odporuje právnej úprave absolútne zakazujúcej odchyliť sa dohodou od minimálnych odmien stanovených sadzobníkom ako vo veci samej pre služby, ktoré sú na jednej strane súdnej povahy a na druhej strane sú vyhradené advokátom.
- 56 Je potrebné pripomenúť, že článok 49 ES vyžaduje nielen vylúčenie akejkoľvek diskriminácie voči poskytovateľovi služieb usadenému v inom členskom štáte z dôvodu jeho štátnej príslušnosti, ale rovnako odstránenie všetkých obmedzení, dokonca ak sa uplatňujú bez rozdielu na vnútroštátnych poskytovateľov a poskytovateľov z iných členských štátov, pokiaľ môžu zabráňovať alebo sťažovať vykonávanie činnosti poskytovateľa usadeného v inom členskom štáte, kde legálne poskytuje obdobné služby (pozri najmä rozsudky z 29. novembra 2001, *De Coster*, C-17/00, Zb. s. I-9445, bod 29, a z 8. septembra 2005, *Mobistar a Belgacom Mobile*, C-544/03 a C-545/03, Zb. s. I-7723, bod 29).
- 57 Ďalej Súdny dvor už rozhodol, že dotknutý článok 49 ES odporuje uplatneniu akejkoľvek vnútroštátnej právnej úpravy, v dôsledku ktorej je sťažené poskytovanie služieb medzi členskými štátmi oproti poskytovaniu služieb len v rámci jedného členského štátu (pozri rozsudky *De Coster*, už citovaný, bod 30, a citovanú judikatúru, a *Mobistar a Belgacom Mobile*, už citovaný, bod 30).
- 58 Zákaz odchyliť sa dohodou od minimálnych odmien stanovených sadzobníkom, ako to stanovuje talianska právna úprava, je spôsobilý sťažiť vstup advokátov usadených v inom členskom štáte ako v Talianskej republike na taliansky trh právnych služieb a obmedziť výkon ich činností poskytovania služieb v posledne spomenutom

členskom štáte. Z tohto dôvodu uvedený zákaz predstavuje obmedzenie v zmysle článku 49 ES.

- 59 Uvedený zákaz odníma advokátom usadeným v inom členskom štáte ako v Talianskej republike možnosť prostredníctvom odmien nižších ako stanovených sadzobníkom účinnejšie konkurovať advokátom trvalo usídleným v dotknutom členskom štáte, ktorí tak majú väčšie výhody ako advokáti usadení v cudzine na to, aby si udržali klientelu (pozri analogicky rozsudok z 5. októbra 2004, *CaixaBank France*, C-442/02, Zb. s. I-8961, bod 13).
- 60 Takto stanovený zákaz rovnako obmedzuje výber adresátov služieb v Taliansku, pretože tí nemôžu využiť služby advokátov usadených v iných členských štátoch, ktorí by ponúkali v Taliansku svoje služby za nižšiu cenu ako tú, ktorá vyplýva z minimálnych odmien stanovených sadzobníkom.
- 61 Napriek tomu takýto zákaz možno odôvodniť, ak zodpovedá naliehavým dôvodom všeobecného záujmu pod podmienkou, že je spôsobilý zaručiť uskutočnenie cieľa, ktorý sleduje, a že nepresahuje rámec toho, čo je potrebné na jeho dosiahnutie (pozri najmä rozsudky z 5. júna 1997, *SETTG*, C-398/95, Zb. s. I-3091, bod 21, a *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, už citovaný, bod 37).
- 62 Talianska vláda, aby odôvodnila obmedzenie slobodného poskytovania služieb vyplývajúce zo sporného zákazu, tvrdí, že nadmerná konkurencia medzi advokátmi by mohla viesť k cenovej súťaži, čo by mohlo spôsobiť zhoršenie kvality poskytovaných služieb na škodu spotrebiteľov, najmä ako osôb podliehajúcich súdnej právomoci, ktoré potrebujú kvalitné poradenstvo pred súdnymi orgánmi.

- 63 Podľa Komisie sa nepreukázala žiadna príčinná súvislosť medzi stanovením minimálnej úrovne odmien a vysokou úrovňou kvality profesionálnych služieb poskytovaných advokátmi. V skutočnosti štátne opatrenia upravujúce zastupovanie, ako najmä pravidlá prístupu k profesii advokáta, disciplinárne pravidlá umožňujúce dodržiavať profesionálnu etiku a pravidlá v oblasti zodpovednosti za škodu, majú tým, že udržiujú vysokú úroveň kvality služieb poskytovaných týmito odborníkmi, ktoré uvedené opatrenia zaručujú, priamy vzťah príčiny a následku s ochranou klientov advokátov a riadnym výkonom spravodlivosti.
- 64 V tejto súvislosti treba uviesť, že na jednej strane ochrana spotrebiteľov, najmä adresátov právnych služieb poskytovaných osobami napomáhajúcimi súdny výkon spravodlivosti, a na druhej strane riadny výkon spravodlivosti sú také ciele, ktoré možno považovať za naliehavé dôvody všeobecného záujmu spôsobilé ospravedlniť obmedzenie slobodného poskytovania služieb (pozri v tomto zmysle rozsudky z 12. decembra 1996, *Reisebüro Broede*, C-3/95, Zb. s. I-6511, bod 31, a citovanú judikatúru, ako aj z 21. septembra 1999, *Läärä a i.*, C-124/97, Zb. s. I-6067, bod 33) pod dvojitou podmienkou, že vnútroštátne opatrenie vo veci samej bude spôsobilé zabezpečiť dosiahnutie sledovaného cieľa a nepôjde nad rámec toho, čo je nevyhnutné na jeho dosiahnutie.
- 65 Je úlohou vnútroštátneho súdu rozhodnúť, či vo veci samej obmedzenie slobodného poskytovania služieb založené vnútroštátnou právnou úpravou dodržiava tieto podmienky. Na tento účel je jeho povinnosťou prihliadať na faktory uvedené v nasledujúcich bodoch.
- 66 Osobitne bude treba preskúmať, či existuje spojitosť medzi úrovňou odmien a kvalitou služieb poskytovaných advokátmi a či najmä stanovenie týchto minimálnych odmien predstavuje primerané opatrenie umožňujúce dosiahnuť sledované ciele, a to ochranu spotrebiteľov a riadny výkon spravodlivosti.

- 67 Hoci je pravda, že sadzobník ukladajúci minimálne odmeny nemôže zabrániť členom profesie ponúkať nekvalitné služby, nemožno *a priori* vylúčiť, že takýto sadzobník umožní vyhnúť sa tomu, aby boli advokáti, v kontexte talianskeho trhu, ktorý ako vyplýva z rozhodnutia vnútroštátneho súdu charakterizuje mimoriadne vysoký počet zapísaných a činných advokátov, podnecovaní do toho, aby sa ich hospodárska súťaž prejavila ponukou služieb za zníženú cenu s rizikom zhoršenia kvality poskytovaných služieb.
- 68 Rovnako bude potrebné prihliadať na osobitosti vlastné dotknutému trhu, ktoré boli pripomenuté v predchádzajúcom bode, ako aj predmetným službám, a najmä na skutočnosť, že v oblasti služieb advokátov pravidelne existuje nesúmernosť informácií medzi „klientmi spotrebiteľmi“ a advokátmi. Advokáti disponujú vysokou úrovňou technických kompetencií, ktoré spotrebiteľia nevyhnutne nemajú, a preto majú ťažkosti pri ohodnotení kvality služieb, ktoré sú im poskytované (pozri najmä Správu o hospodárskej súťaži v sektore slobodných povolání uvedenú v oznámení Komisie z 9. februára 2004 [KOM(2004) 83 v konečnom znení, s. 10]).
- 69 Bude teda úlohou vnútroštátneho súdu preskúmať, či profesijné pravidlá týkajúce sa advokátov, najmä pravidlá organizácie, kvalifikácie, profesionálnej etiky, kontroly a zodpovednosti sú postačujúce na dosiahnutie cieľov ochrany spotrebiteľov a riadneho výkonu spravodlivosti.
- 70 Vzhľadom na vyššie uvedené je opodstatnené odpovedať na štvrtú a piatu otázku predloženú vo veci C-94/04 tak, že právna úprava absolútne zakazujúca odchyliť sa dohodou od minimálnych odmien stanovených sadzobníkom odmien advokáta ako vo veci samej pre služby, ktoré sú na jednej strane súdnej povahy a na druhej strane sú vyhradené advokátom, predstavuje obmedzenie slobodného poskytovania služieb

podľa článku 49 ES. Je úlohou vnútroštátneho súdu preskúmať, či takáto právna úprava vzhľadom na konkrétne podmienky uplatnenia skutočne zodpovedá cieľom ochrany spotrebiteľov a riadneho výkonu spravodlivosti spôsobilým ju odôvodniť a či sa obmedzenia, ktoré ukladá, nejavia ako neprimerané vzhľadom na jej ciele.

O trovách

- ⁷¹ Vzhľadom na to, že konanie pred Súdnym dvorom má vo vzťahu k účastníkom konaní vo veci samej incidenčný charakter a bolo začaté v súvislosti s prekážkami postupu v konaniach pred vnútroštátnymi súdmi, o trovách konania rozhodnú tieto vnútroštátne súdy. Iné trovy konania, ktoré vznikli v súvislosti s predložením pripomienok Súdnemu dvoru a nie sú trovami uvedených účastníkov konania, nemôžu byť nahradené.

Z týchto dôvodov Súdny dvor (veľká komora) rozhodol takto:

1. Články 10 ES, 81 ES a 82 ES nebránia členskému štátu prijať právny predpis, ktorý na základe návrhu vypracovaného advokátskou komorou, akou je Consiglio nazionale forense (Národná rada advokátskej komory), schváli sadzobník stanovujúci minimálnu hranicu odmien členov advokátskej profesie, sadzobník, od ktorého sa v zásade nemožno odchýliť, pokiaľ ide tak o služby vyhradené jej členom, ako aj o poskytovanie mimosúdnych služieb, ktoré môže rovnako vykonávať iný hospodársky subjekt nepodliehajúci tomuto sadzobníku.

2. **Právna úprava absolútne zakazujúca odchýliť sa dohodou od minimálnych odmien stanovených sadzobníkom odmien advokáta ako vo veci samej pre služby, ktoré sú na jednej strane súdnej povahy a na druhej strane sú vyhradené advokátom, predstavuje obmedzenie slobodného poskytovania služieb podľa článku 49 ES. Je úlohou vnútroštátneho súdu preskúmať, či takáto právna úprava vzhľadom na konkrétne podmienky uplatnenia skutočne zodpovedá cieľom ochrany spotrebiteľov a riadneho výkonu spravodlivosti spôsobilým ju odôvodniť a či sa obmedzenia, ktoré ukladá, nejavia ako neprimerané vzhľadom na jej ciele.**

Podpisy